

Askanas, Kazimierz

Sprawozdanie z 6 lat pracy Komisji Badań nad Powstaniem i Rozwojem Płocka Towarzystwa Naukowego Płockiego

Notatki Płockie 6/19, 11-16

1961

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

bogate w system trójliniowy jest stosunkowo późne, bo z XIV/XV w. pochodzące Aniphonale Magnum tertium, posiadające zasadniczo czterolinie. Wyzyskując szeroki niezapisany margines dolny, pociągnięto na nim z czasem system trójliniowy i zanotowano na tych trzech liniach cały szereg antyfon. Tak więc w muzycznych rękopisach płockich można się spotkać ze wszystkimi niemal zagadnieniami muzyczno-paleograficznymi jak i z bogatą treścią nie tylko religijną, ale i społeczną, literacką czy ma-

larsko-artystyczną. Przedstawiając się tak interesująco zasługują one na systematyczne przebadanie.

PRZYPISY

¹ Schlesiens Vorzeit in Bild und Schrift. 58 Bericht... des Vereins für das Museum schlesischer Altertumer, Breslau 1885.

² Autor opiera się tu na łaskawej informacji prof. dr Heinrich Husmanna z Hamburga, któremu składa w tym miejscu serdeczne podziękowanie.

³ Schenk W., Kult liturgiczny św. Stanisława... s. 101.

⁴ Schenk W., Op. s. 85 i 95.

⁵ Lexicon für Theologie und Kirche, Freiburg 1931, kolumna 558/9 K. Künstele.

KAZIMIERZ ASKANAS

SPRAWOZDANIE Z 6 LAT PRACY KOMISJI BADAŃ NAD POWSTANIEM I ROZWOJEM PŁOCKA TOWARZYSTWA NAUKOWEGO PŁOCKIEGO *)

Działalność Komisji opierała się na postawionym od początku działalności założeniu dwukierunkowości ruchu regionalnego: pracy wewnętrznej ośrodka, przy jednoczesnej, szeroko pojętej współpracy z centrami akademickimi zwłaszcza w zakresach prac badawczych, przekraczających możliwości lokalne.

Prace badawcze te prowadzone były w oparciu o instytuty PAN i Zakłady Uniwersytetów Warszawskiego, Łódzkiego i Toruńskiego, w powiązaniu z innymi wyższymi uczelniami polskimi (n.p. Kraków, Lublin) obejmując łącznie 12 dyscyplin: 1. archeologię, 2. architekturę, 3. bibliografię, 4. antropologię, 5. źródłoznawstwo, 6. historię, 7. językoznawstwo, 8. folklor, 9. sztukę, 10. muzykologię, 11. socjologię, 12. urbanistykę.

Pewne dyscypliny (np. archeologia) z racji swej specyfiki musiały być prowadzone siłami wysoko kwalifikowanych pracowników naukowych (J.H.K.M.) w innych zakresach (np. historia) Komisja realizowała swój program przez uzyskiwanie miejscowych prac naukowych oraz prac ośrodków akademickich, w jeszcze innych dziedzinach uzyskiwała tylko patronat i oparcie konsultacyjne dla badań prowadzonych własnymi siłami (socjologia), prowadzono też prace całkowicie w zakresie własnym (bibliografia).

I. ARCHEOLOGIA

Wagę forsowanej w r. 1955 przez Komisję inicjatywy podjęcia prac wykopaliskowych na terenie Płocka podniósł w przemówieniu zagajającym Konferencję sprawozdawczo-planującą Regionu Płockiego prof. Hensel, oświadczając: „Należy szczerze i jasno powiedzieć, że gdyby nie energiczna akcja Komisji Badań, pomimo pełnego zrozumienia potrzeb tych badań, prace wykopaliskowe nie zostałyby jeszcze w tym roku przez nas podjęte” (N.P. nr 3—4, str. 4).

Komisja uzyskała uchwałę Prezydium MRN, a następnie Plenum MRN popierającą stanowisko Komisji co do pilnej hierarchicznie potrzeby badań archeologicznych w Płocku. Przyśpieszając do realizacji badań Komisja pobudowała i wyposażyla barak, który służył początkowo jako mieszkanie, pracownia, magazyn narzędzi i prowizoryczna składnica wykopalisk dla ekspedycji archeologicznej. Udostępniono ekspedycji materiały bibliograficzne i inne, wyniki niedrukowanych dotychczas prac miejscowego badacza K. Gelinka, wykonano kilka map i planów dzięki współpracy inż. M. Kozieńskiego, a ponadto udzielono pomocy finansowej i technicznej w zakresie zakwaterowania personelu naukowego.

Dzięki częstym kontaktom z Inspektorem Zabytków Archeologicznych — specjalne ekipy prowadziły szereg badań w czasie rozkopywania terenów w związku z robotami ziemnymi, a ponadto wykonały prace z zakresu inwentaryzacji grodzisk w granicach regionu.

Prace archeologiczne pod kierunkiem prof. Hensla Dyr. Instytutu Historii Kultury Materialnej P.A.N. prowadził w latach 1956—1957 mgr. J. Gąsowski, a w latach 1958—1960 doc. dr. Wł. Szafranski, którzy zrelacjonowali wyniki prowadzonych badań w Notatkach Płockich. Badania prowadzone były co rok w sezonie letnim. Najdłuższy okres prac w roku 1958 trwał od czerwca do końca października.

*) Sprawozdanie z pracy Komisji zostało złożone na konferencji naukowej z okazji pięciolecia działalności Komisji w dniu 20. III. 1960 r.

Wobec tego, że sprawozdanie nie było publikowane, podajemy je obecnie w skróceniu, uzupełniając wynikami szóstego roku działalności, z pominięciem informacji dotyczących organizacji pracy Komisji.

W zakresie prac badawczych Komisja od początku niemal swego istnienia nie ograniczała się terytorialnie do Płocka, rozszerzając badania na region płocki, a niekiedy obejmując teren całego Mazowsza.

Spółeczeństwo plockie informowane było o pracach wykopaliskowych wyjaśnieniami i eksponatami umieszczonymi w stałych wystawach na miejscu wykopalisk, a ponadto organizowanymi przez Komisję odczytami.

Na skutek zabiegów Komisji Powiatowa Rada Narodowa w Płocku zobowiązała GRN i nauczycielstwo do powiadamiania Komisji o znaleziskach archeologicznych w terenie. Kilkakrotne wyjazdy członków Komisji, przedsiębrane natychmiast po uzyskaniu wiadomości z powiatu dały w wyniku zabezpieczenie wartościowych naukowo obiektów (cmentarzysko prawdopodobnie XI-to wieczne) oraz uzyskanie cennych wykopalisk (siekierka neolityczna, urny itp.)

Prace wykopaliskowe zbyt bogate w wyniki, żeby mogły być na tym miejscu choć w skrócie merytorycznie ujęte, dostarczyły ważkich materiałów dla dziejów historycznego rozwoju grodu, sięgając aż po wiek X-ty, państwotwórczego wkładu Mazowsza, a w szczególności Płocka w dzieło budowy Państwa oraz dla kultury materialnej okresu piastowskiego.

II. INWENTARYZACJA ARCHITEKTONICZNA

Inwentaryzacja architektoniczna była tym ważniejsza i pilniejsza, że i prace archeologiczne wymagały korelacyjnych badań architektonicznych reliktyw i najwcześniejszych budowli, gdyż badania te mogły dać pewne wskazówki dla prowadzonych wykopalisk. Ustalenia inwentaryzacji architektonicznej wydawały się tym więcej cenne, że już na Konferencji Sprawozdawczo-Planującej Regionu Płockiego przyjęto koncepcję wielośrodkowości Płocka.

Prace inwentaryzacyjne zostały przeprowadzone przez Zakład Architektury Polskiej Politechniki Warszawskiej w okresach: od 1—15 lipca 1956 r. przez grupę 16 studentów i od 1—15 lipca 1957 roku przez grupę 21 studentów, w obu wypadkach pod kierownictwem mgr. inż. arch. Z. Tomaszewskiego.

Badania te objęły zespół zamkowych urządzeń obronnych, kościół św. Wojciecha i zabudowania pobenedyktyńskie, wieże kościoła kolegiackiego św. Michała, kościół i zabudowania klasztorne podominańskie oraz wiele innych obiektów.

Całość materiałów została już opracowana i jest zdeponowana w Archiwum Pomiarowym Z.A.P. Polit. Warszawskiej.

W roku 1960 zostały przeprowadzone dalsze prace inwentaryzacyjno-architektoniczne przez Zakład Zabytkoznawstwa i Konserwatorstwa Wydziału Sztuk Pięknych Uniwersytetu w Toruniu.

Szczegółowa inwentaryzacja została uzupełniona doskonałymi zdjęciami o dużej wartości dokumentarnej. Materiały znajdują się w tekach Komisji.

III. BIBLIOGRAFIA REGIONU

W dziedzinie tej, podstawowej dla wszystkich badań, zgłoszono i wykonano następujące prace siłami własnymi ośrodka.

1. Gołębiowska L., Felicka J.: Bibliografia prasy plockiej. Praca ukończona, możliwość druku w I połowie 1961 r.
2. Gutry C.: Bibliografia Estreicherów źródłem do historii Biblioteki im. Zielińskich. Praca oddana do Księgi Pam. ku czci Estreichera.
3. Kieffer M.: Polonica XVII w. nieznanne Estreicherowi w Płocku. Drukowane w Notatkach Płockich 1957 r. nr 5.
4. Markowska M.: Bibliografia zawartości „Ech Płockich i Łomżyńskich. Prace ukończona (w kartotece Biblioteki im. Zielińskich T.N.P. w Płocku).
5. Opublikowano w 6 numerach Notatek Płockich bibliografię bieżącą Mazowsza Płockiego przez C. Gutrego i H. Zienkiewiczową. Łącznie 516 pozycji. Praca ta została zaniechana wobec rozpoczęcia publikacji Bibliografii Województwa Warszawskiego.

Komisja udzielała wielokrotnie pomocy bibliograficznej badaczom zarówno plockim jak i pozamiejscowym, pomoc ta wchodziła też w zakres ikonografii.

IV. ANTROPOLOGIA

Doceniając szczególne znaczenie badań antropologicznych, jako fundamentalnych dla poznania struktur ludnościowych także w aspekcie historycznym, Komisja Badań zwróciła się do jednego z najwybitniejszych antropologów polskich, prof. dr. I. Michalskiego, o przeprowadzenie badań na terenie regionu plockiego.

Mimo dużych trudności technicznych poniesionych przez prof. Michalskiego, Komisja przystąpiła do organizacji badań, których pierwsze serie przeprowadzone zostały przez kilkunastoosobową ekipę Zakładu Antropologii U. Ł. najpierw w 1956 r. w Radziwiu, wiosną 1957 r. w Płocku, a następnie na terenie powiatów gostyńskiego, płońskiego i sierpeckiego.

Organizacja pracy wymagała stałych wyjazdów w teren, przygotowania około 100 osób na dzień badań w danej miejscowości, a że współpraca ze strony czynników miejscowych nie zawsze była wystarczająca — Komisja zmuszona była do prowadzenia w czasie badań dodatkowej uciążliwej akcji werbunkowej.

Dużą trudność stanowiło również uzyskiwanie niezbędnych środków lokomocji w postaci około stu przejazdów bezpłatnie użyczonymi samochodami.

Zbadano łącznie z dokumentacją fotograficzną: na terenie Płocka i Radziwia 1240 osób, na terenie powiatów: plockiego — 2007 osób, gostyńskiego — 1524, płońskiego — 759. Badania na terenie powiatu sierpeckiego są niezakończonymi i wymagają uzupełnienia.

Kilka fotografii szczególnie typowych osobników wyselekcjonowanych w badaniach w Płocku, umieszczonych zostało w wydanej przez PWN w r. 1959 Małej Encyklopedii Powszechnej.

Uzupełnienie badań z sierpeckiego oraz zebranie materiałów z rypińskiego i lipnowskiego pozwoli na opracowanie mapy antropologicznej regionu, o której prof. Michalski pisze, że może ona stworzyć całkiem nowe horyzonty dla badań nad strukturą ludnościową Polski, tym bardziej interesujące, że badania tego typu nie były dotychczas nigdzie opracowywane (N. P. nr 8).

Mapa znajduje się już w przygotowaniu, a analiza struktury ludnościowej na podstawie zebranego materiału stanowi według wypowiedzi dr. Michalskiego (l.c.) „novum, jako pierwsza szczegółowa analiza większego regionu Polski dokonana na materiale dorosłych obojga płci”, tym ważniejsze, że „nie można prowadzić racjonalnych badań mileniowych nad przeszłością obszarów polskich bez równoległego rozpatrywania rezultatów w perspektywie struktury antropologicznej ludności współczesnej (l.c.). Struktury antropologiczne Płocka i Radziwia opracowuje prof. J. Michalski, struktury powiatów płockiego i gostynińskiego mgr. M. Beker.

V. ŹRÓDŁOZNAWSTWO

Wobec braku wyczerpująco i naukowo opracowanych bibliografii źródeł historycznych dotyczących Mazowsza, Komisja uważała za jedno z ważniejszych zadań zebranie i krytyczną analizę wszystkich dokumentów, dotyczących tej ziemi, to jest Kodeksu Dyplomatycznego Mazowsza.

Nawiązany w 1956 roku kontakt z prof. S. M. Kuczyńskim, który podejmując inicjatywę Komisji, spowodował, że jeszcze w tym samym roku Zakład Źródłoznawstwa Polskiego U. Ł., wsparty funduszami przekazanymi przez Komisję, rozpoczął pracę, nad Kodeksem Dyplomatycznym Mazowsza, uzyskując poważne wyniki.

Do prac nad Kodeksem włączyli się następnie uczeni z Warszawy, Lublina, Poznania i Torunia, a prace te uzyskały poparcie finansowe PAN-u i U. Ł.

Z sum przekazanych przez Komisję zajęto się przede wszystkim drukowanymi materiałami źródłowymi, przeprowadzono kwerendy w archiwach Łodzi, Poznania, Krakowa i innych miast polskich, a także w archiwach czeskich.

Dokonano poszukiwań w Archiwum Głównym Akt Dawnych w Warszawie, gdzie skopiowano 256 stron łacińskich tekstów dokumentów pergaminowych, skolacjonowano 154 teksty, poza tym wykonano szereg regestów.

Prof. Górski z Uniwersytetu Toruńskiego przeprowadził poszukiwania w Archiwach Torunia i Gdańska i sporządził regesty dotyczące dziejów Mazowsza w latach 1247—1530.

Z funduszków Komisji oraz z innych źródeł przejrano 255 dokumentów i listów w archiwum Królewieckim (Kaliningrad), stwierdzono istnienie 549 listów i dokumentów w ogromnej większości nie drukowanych.

Wyniki te są zapowiedzią poważnych osiągnięć, zwłaszcza, że badaniami powyższymi zainteresowała się Komisja Wydawnictw Źródłowych Instytutu Historii PAN i że czynione są starania, aby powstał ogólnopolski Komitet do wydania Polskiego Kodeksu Dyplomatycznego, którego kodeks mazowiecki byłby częścią i w pewnej mierze komórką inicjującą (prof. Kuczyński N. P. Nr 7).

VI. HISTORIA

Już w pierwszym stadium organizacyjnym Komisja zwróciła się do szeregu płocczan o opracowanie tematów historycznych dotyczących Płocka i jednocześnie tematyką tą zainteresowała najpierw prof. dr. St. Herbsta, kierownika Zakładu Atlasu Historycznego PAN. Współpracownik Zakładu mgr. Cieśla zajął się opracowaniem materiałów wczesno-historycznych Płocka, posiadających znaczenie dla badań archeologicznych. Problematyką historyczną Płocka zainteresowano również szereg innych naukowców.

W wyniku prowadzonej akcji uzyskano od płocczan prace historyczne, z pośród których 12 wydrukowano w Notatkach Płockich. Ponadto uzyskano z ośrodków akademickich Warszawy, Łodzi, Krakowa i Lublina 24 prace, w tym prace profesorów Herbsta, Kuczyńskiego, Danielewicza, Szulkina.

Tematyka prac historycznych dotyczy powstania i rozwoju miasta, zagadnień z zakresu historii gospodarczej, ruchów wolnościowych, kultury (także artystycznej), historii, oświaty i in.

Uzyskano już zamówioną przez Komisję obszerną pracę dr. R. Zielińskiego z Krakowa p. t. „Zarys dziejów Mazowsza od inkorporacji do rozbiorów” oraz powierzono opracowanie dziejów Mazowsza od okresu pierwszych Piastów do inkorporacji Elżbiecie Fray pod kierunkiem prof. dr. Sieradzkiego (wskutek nagłego zgonu profesora praca ta została narazie zahamowana).

Z prac historycznych i z historią związanych dotyczących okresu powojennego wydrukowano w nr. od 1—12 Notatek Płockich 8 prac.

VII. JEZYKOZNAWSTWO

Wprowadzając do planu badania językoznawcze Komisja zwróciła się do prof. dr. Witolda Doroszewskiego, członka rzeczywistego PAN Kierownika Zakładu Językoznawstwa PAN, który przyjął inicjatywę Komisji z pełną życzliwością.

Przezwyciężając trudności finansowe Komisja wydała 3000 egzemplarzy pierwszego 15-to stronicowego kwestionariusza do słownictwa gwarowego, opracowanego przez Zakład Językoznawstwa.

W maju 1957 roku przystąpiono — stosownie do siatki gwarantującej dokładność badań — do zbierania przy pomocy tego kwestionariusza materiałów gwarowniczych na terenie powiatu plockiego, a w r. 1958 zrealizowano również badania na terenie pow. gostyńskiego, sierpeckiego i płońskiego.

Dla uzyskania granic dialektycznych regionu zaszła konieczność zbadania terenu powiatów: mławskiego, ciechanowskiego, lipnowskiego, rypińskiego, żuromińskiego, przasnyskiego i sochaczewskiego.

Do 1.III.1960 r. wysłano Zakładowi z wymienionych 11 powiatów 326 kwestionariuszy, dających łącznie 74.328 odpowiedzi (kwestionariusze dotyczyły fonetyki oraz słownictwa z zakresu uprawy i hodowli).

Obecnie wskutek stanowiska Zakładu Językoznawstwa Polskiego PAN, że atlas gwarowniczy powinien obejmować nie sam region plocki, lecz całość Mazowsza (w granicach z XVI wieku) prowadzone są przy pomocy nowych 11.000 kwestionariuszy badania na terenie powiatów: 1. Kutno, 2. Łowicz, 3. Grodzisk Mazowiecki, 4. Skierniewice, 5. Brzeziny, 6. Rawa Maz., 7. Grójec, 8. Białobrzegi, 9. Nowy Dwór, 10. Pruszków, 11. Piaseczno, 12. Garwolin, 13. Wołomin, 14. Mińsk Maz., 15. Siedlce, 16. Węgrów, 17. Wyszaków, 18. Pułtusk, 19. Maków, 20. Ostrołęka, 21. Ostrów Maz., 22. Zambrów, 23. Łomża, 24. Kolno i 25. Grajewo.

Na tereny te wysłano po 2 o różnej tematyce kwestionariusze, z których jeden dotyczy poza zagadnieniami fonetyki słownictwa związanego z uprawą i hodowlą, drugi zaś słownictwa związanego ze sprawami kulturalnymi.

Badania na terenie wyżej wskazanych 11 powiatów rozszerzono również merytorycznie przez rozesłanie kwestionariuszy dotyczących spraw kulturalnych.

Do 1.III.1961 r. przesłano 528 kwestionariuszy, tj. łącznie 854 kwestionariusze, które dały dotychczas odpowiedzi.

Zakończenie badań pozwoli na sporządzenie pierwszego atlasu gwarowniczego Mazowsza, ciekawego zarówno ze względu na odmienności gwarowe sąsiednich regionów, jak i na pewne odrębności wewnątrz regionu. Nadesłane Zakładowi materiały znajdują się już w opracowaniu. Pierwsza część atlasu ma być oddana do druku w r. 1962.

VIII. FOLKLOR

W sprawie badań folkloru muzycznego Komisja zwróciła się do wybitnego znawcy tego przedmiotu doc. Mariana Sobieskiego (Państwowy Instytut Sztuki), pod osobistym kierunkiem którego (26 czerwca do 15 lipca 1957) kilkunastoosobowa ekipa przeprowadziła badania w 40 miejscowościach, głównie pow. plockiego, płońskiego, sierpeckiego i gostyńskiego.

W 23 miejscowościach dokonano nagrań magnetofonowych, a w 17 pozostałych zebrano materiały dotyczące obrzędów ludowych. Na-

grano — melodii wokalnych 568, instrumentalnych 42, ponadto różnorakie gawędy. Z melodii tanecznych nagrano kujawiaki, owczarki, oberki, polki i marsze do ślubu. Były to pierwsze w tym regionie badania, przy których zastosowano nagrania magnetofonowe.

Zorganizowana przez Komisję druga seria badań latem 1958 r. dała w wyniku badań uzupełniających dodatkowe materiały z 41 miejscowości z terenu powiatów: plockiego, gostyńskiego i sierpeckiego, przy czym w 26 miejscowościach dokonano nagrań magnetofonowych.

W sumie w 1957 i 1958 roku dokonano nagrań magnetofonowych: 1518 melodii wokalnych i 86 melodii instrumentalnych, ponadto dokonano licznych zapisów nutowych, nagrań bajek, gadek, dialogów, przemów weselnych, a z materiałów dotyczących obrzędów utrwalono: dożynki, wesela, gaik, Herody, puste noce.

W roku 1959 doc. Sobieski z pracującą w zmniejszonym składzie ekipą dokonał ostatecznego uzupełnienia materiałów z terenu plockiego i gostyńskiego.

Nagrania przyniosły oprócz specjalnie poszukiwanych melodii podanych w kwestionariuszu, dużo nowego materiału (A. Szalaśna NP nr 8) i jak stwierdza docent Sobieski — na tle prac antropologicznych i w powiązaniu z badaniami językoznawczymi dadzą poważne przesłanki do pełniejszego, nowego spojrzenia na ludność i historię regionu (N. P. nr 8).

Badania wyodrębniły szereg typów melodycznych, stanowiących właściwy materiał muzyczny regionu i sugerujące co do istnienia zupełnie nowych typów melodycznych (A. Szalaśna l. c. oraz co do odrębności folklorystycznej Ziemi Gostyńskiej (tamże). Zarysował się także odrębny materiał muzyczny Radziwia.

W wyniku przeprowadzonych badań docent Sobieski przystąpił już do opracowania pieśni regionu. Oparta na uzyskanym materiale praca o charakterze syntezy naukowej folkloru muzycznego regionu wymaga kilkuletniego jeszcze przygotowania.

IX. SZTUKA

Starając się o uzyskanie opracowań z zakresu sztuki plockiej Komisji nawiązała kontakt z dr. St. Szymańskim, który przygotował 3 prace: o malarzach, muratorach i złotnikach plockich, oraz opracował ostatnio odkryte nieznanne malowidła ścienne z XVI wieku w Sierpcu.

Ponadto uzyskano od dr. Michałowskiego przyczynek do biografii jednego ze znanych malarzy polskich XIX w., Feliksa Pęczarskiego, w zakresie jego związków z Płockiem.

Wszystkie te prace zostały opublikowane w Notatkach Plockich.

Niezależnie od tego, zagadnienia sztuki poruszane były też ubocznie w całym szeregu innych prac np. o kabłączkach z północnego

Mazowska, o Cymbarce, córce Ziemowita IV Płockiego (z reprodukcjami z Innsbrucka i Wiednia) i inne.

Pewne trudności związane z uruchomieniem badań nad sztuką zostały przezwyciężone w połowie 1959 r. dzięki życzliwości prof. dr. Stanisława Lorentza, dyr. Muzeum Narodowego, który spowodował, że do współpracy z Komisją włączyło się pod osobistym kierownictwem profesora jego seminarium doktoranckie z dokooptowaniem do tego zespołu znanego w kraju specjalisty z zakresu sztuki romańskiej, prof. dr. Guerguina.

Grupa ta przyjęła proponowany przez Komisję zakres badań nad sztuką Płocka, mianowicie:

1. malarstwo, 2. rzeźba, 3. architektura, 4. rzemiosło artystyczne, 5. muzealnictwo, kolekcjonerstwo i mecenat artystyczny.

Dotychczas zostało przygotowanych do druku 7 prac: mgr. Kaczmarczyka — Katalog Zabytków Sztuki Płocka, Fara Płocka, Pieta z Drobyna, Tryptyk Norbertański. Mgr. Kopydłowski — Płocka plastyka metalowa, Skarbiec katedry płockiej. Mgr. Kopydłowska — Ikonografia płocka.

W przygotowaniu znajduje się szereg dalszych prac.

X. MUZYKOLOGIA

W styczniu 1957 roku w wyniku kontaktu nawiązanego z prof. Dr. Zofią Lissa — kierownikiem Zakładu Muzykologii U. W. uzyskano przyjazd do Płocka prof. dr. Hieronima Feichta, który zbadał materiały muzyczne i muzykologiczne w zbiorach Biblioteki im. Zielińskich w Płocku i Seminarium Duchownego.

W 1959 r. zostały zakończone badania nad średniowiecznymi muzykami płockimi.

Cenne te materiały wykazujące nie tylko duże wartości płockiej muzyki średniowiecznej lecz i znaczny jej wkład w kulturę muzyczną polską — doczekały się ciekawego opracowania przez prof. dr. Feichta. Praca ta została przez Komisję przekazana Notatkom Płockim.

W roku 1960 zakończono prace inwentaryzacyjne muzykologów na terenie regionu (powiaty: płocki, gostyniński, sierpecki, płoński, lipnowski).

Komisja uzyskała ponadto pełną bibliografię prac znanego płockiego muzyka i pedagoga prof. Faustyna Piaska.

Prowadzone od 3 lat prace z historii muzyki płockiej przez ks. prof. Kazimierza Starościńskiego zostały wskutek jego zgonu w 1960 roku przerwane.

XI. SOCJOLOGIA

Prace socjologiczne zostały zaplanowane na r. 1960 w związku z koniecznością z przesłanek naukowych i przede wszystkim praktycznych przeprowadzenia badań w ostatnim nie-

mal momencie stabilności socjalnej w przededniu zasadniczych przemian społecznych w Płocku, związanych z budową rafinerii.

Trudności wykluczające możliwość rozpoczęcia koniecznych, szeroko pojętych badań kompleksowych spowodowały wprowadzenie do planu wyłącznie jednego zagadnienia: zainteresowań i potrzeb kulturalnych robotników płockich. Problem ten wydawał się najważniejszy i najpilniejszy ze względów praktycznych opracowanie go pozwoli bowiem na wyśunięcie właściwych przesłanek w kierunku należytego kierowania ruchem kulturalnym rosnącej masy robotników i właściwą rozbudowę zaplecza kulturalnego.

Badania przeprowadzone metodą ankietową w zakresie własnej pracy Komisji pod patronatem prof. J. Szczepańskiego (U. Ł.) objęły 2445 robotników, tj. ca 50% załóg 13 zakładów pracy w Płocku.

Kwestionariusze zawierające po 97 pytań przyniosły łącznie 237.165 odpowiedzi. Obecnie po kodyfikacji skategoryzowanych odpowiedzi uzyskany materiał zostanie przesłany do obliczeń na maszynie statystycznej, po czym w drugiej połowie roku, po opracowaniu naukowym, zostanie przygotowany do druku.

XII. URBANISTYKA

Po przeprowadzeniu inwentaryzacji relikwów i zabytków architektonicznych zaplanowano na rok 1960 w obliczu rozpoczynającego się wielkiego rozrostu Płocka rozpoczęcie badań dotyczących architektury powstającej obecnie w mieście. Badania te zaprojektowano na tle ogólnej problematyki założeń i rozwiązań urbanistycznych Płocka.

Komisja nawiązała w tym zakresie pracy kontakt z prof. dr. St. Filipkowskim (Polit. W-wska), którego zaznajomiono z szeregami planów urbanistycznych i architektonicznych, jak również z rozbudową centrum i wzniesionych ostatnio kompleksów budynków.

Zapowiedziana prelekcja prof. Filipkowskiego ma naświetlić krytycznie projekty zabudowy i nowopowstałe budownictwo w Płocku.

DZIAŁALNOŚĆ KOMISJI W ZAKRESIE PRACY WEWNĘTRZNEJ

daje się ująć w następujących punktach:

1. przyczyniono się w drodze zebrań, prelekcji i wydawnictw do zainicjowania stałego ruchu naukowego i spopularyzowania badań regionalnych w Płocku,
2. zmobilizowano dla zadań Komisji opinię społeczną i uzyskano odpowiednie uchwały i poparcie także finansowe władz terenowych miejskich, powiatowych i wojewódzkich,
3. zachęcono do podjęcia prac badawczych pracowników już znanych w terenie, wyszukano szereg nowych sił, w ten sposób stale powiększając grono osób, zapewnio-

- no pewną ciągłość prac badawczych i jednocześnie uzyskano systematyczne zasillanie pracami Notatek Płockich,
4. ustalono typy požądanych przez Komisję prac: monografii szczególnych, opracowań materiałowych i przyczynkarskich,
 5. kontrolowano prace ziemne i informowano telegraficznie odpowiednie instytucje o występowaniu przy robotach ziemnych warstw kulturowych, o znaleziskach na terenie miasta i w regionie, co dało w kilku wypadkach cenne wyniki,
 6. z pośród 117 prac naukowych uzyskanych przez Komisję 84 zostały wydrukowane w nr 1—12 Notatek Płockich, ponadto 7 zostało przekazanych T. N. P. do następných numerów Notatek Płockich,
 7. Organizowano odczyty i gawędy w Płocku i na terenie regionu,
 8. wydawano Notatki Płockie — organ Komisji grupujący materiały naukowe. Pismo to miało za zadanie stanowić czynnik ożywiający ruch naukowy ośrodka, ułatwiający start nieznanym pracownikom, zawierający przez ogłoszenie wysokiej jakości prac profesorów uniwersytetów wzory właściwych metodologicznie i treściowo opracowań.

Tak pomyślane pismo stanowić miało dźwignię dla podnoszenia i upowszechniania kultury naukowej środowiska.

Wydaje się, na podstawie licznych prac spoza Płocka, że czasopismo zdołało zainteresować tematyką regionu pracowników nauki, uzyskało ich pomoc i współpracę i zamieszczając duże ilości prac lokalnych zebrało nie tylko obszerne materiały badawcze, lecz przyczyniło się w pewnej mierze do poszerzenia i pogłębienia ruchu naukowego regionu, wiążąc z Notatkami Płockimi szereg badaczy regionalnych.

Ponadto Komisja wydała jako odbitki w formie broszur następujące tytuły:

1. Gorzechowska J.: Materiały do badań folkloru płockiego. 1956.
2. Cieśla R.: Powstanie i rozwój miasta. 1957.
3. Gąssowski J.: Wyniki badań archeologicznych, przeprowadzonych w Płocku w roku 1956—1957.
6. Askanas K.: Zagadnienia badań regionalnych w Płocku. 1957.
7. Michalski I.: Dotychczasowy stan badań antropologicznych regionu płockiego oraz postulaty na przyszłość. 1957.
8. Kieffer M.: Polonica XVII w. nieznanne Estreicherowi w Bibliotece im. Zielińskich Tow. Nauk. Płockiego. 1957.
9. Kazimierski J., Warecka-Kozacka D.: Studium historyczne miasta Ciechanowa. 1957.
10. Danielewicz J.: Walka partyzantki „Zemsta Ludu” na Mazowszu Płockim. 1958.

11. Szymański S.: Wokół Cymbarki. 1958.
12. Zieliński G.: Województwo płockie w czasie bezkrólewia i na elekcjach. 1958.
13. Szafranski W.: Archeologiczne badania wykopaliskowe w Płocku w 1958 r. 1958.
14. Szymański S.: Nieznane malowidła ścienné XVI w. w Sierpcu. 1959.
15. Gutry Cz.: W sprawie właściwego wykorzystania egzemplarza obowiązkowego druków. 1959.

Szczególnym przejawem współpracy Komisji z ośrodkami naukowymi była zorganizowana wspólnie z Instytutem Historii Kultury Materialnej PAN w dniach 30.XI—1.XII.1956 r. konferencja sprawozdawczo-planująca badań regionu płockiego, stanowiąca zamknięcie pierwszego etapu prac Komisji. W konferencji wzięło udział około 150 osób, w tym około 100 osób reprezentujących ośrodkie naukowe, z szeregiem wybitnych naukowców polskich na czele.

7 referatów i 42 wypowiedzi pracowników nauki i badaczy regionalnych zgromadziły dużo cennego materiału.

Konferencja związana z pięcioleciem pracy Komisji połączona ze skromną wystawą zgromadziła około 300 osób, w tym szereg przedstawicieli pracowników nauki z różnych ośrodków akademickich, władz miejskich i partyjnych oraz społeczeństwa.

Konferencja przyniosła prelekcje prof. Doroszewskiego o gwarach regionu płockiego w oparciu o zebrane przez Komisję materiały i prof. Michalskiego o strukturach antropologicznych regionu płockiego również na podstawie badań organizowanych przez Komisję, odczyt doc. Szafranskiiego o wynikach prac archeologicznych w Płocku oraz sprawozdanie z pięciolecia pracy, złożone przez Przewodniczącego Komisji.

Zawierające pozytywną ocenę pracy Komisji przemówienia Prezesa T.N.P. T. Gierzyńskiego oraz Sekretarza K. M. PZPR J. Czaplickiego i odczytanie depesz gratulacyjnych zamknęły konferencję.

Praca Komisji Badań stanowiła wielokrotnie przedmiot zainteresowań prasowych, zarówno wydawnictw naukowych, (n.p. Kwartalnik Historyczny, Kwartalnik Historii Kultury Materialnej) jak i publicystycznych (np. Nowa Kultura, Trybuna Mazowiecka, Stolica, Za i Przeciw, Kierunki, Więź, Ziemia i in.).

Na Krajowej Naradzie Regionalnych i Lokalnych Towarzystw Kulturalnych (22—23.III. 60 r.) V. Minister Kultury i Sztuki, Zygmunt Garstecki, podsumowując obrady, podniósł, że ośrodek płocki przez realizowanie koncepcji dwukierunkowości ruchu: współdziałanie z PAN i angażowanie do współpracy sił miejscowych — zastosował „najszczęśliwsze formy i metody”.